

Hva skjer ved tilknytning til og brudd med grupper med
sektariske trekk, og hvordan kan sjelesorgen møte
konfidenter med slik erfaring?

Kandidatnummer: 505

VID vitenskapelig høgskole

Oslo

Fordypningsoppgave

Videreutdanning i kristen sjelesorg

KRS8900

Kull: Kristen sjelesorg 2020

Antall ord: 5475

25.05.22

Innhold

1. Innledning	3
1.1. Presentasjon av tema	3
1.2 Problemstilling og hensikt med arbeidet	3
1.3 Begreper	3
1.4 Oppbygning	4
2. Teori	5
2.1 Valg av teori	5
2.2 Mediekilder	5
2.3 Tilknytningsteori	5
2.4 Sektkontroversen	6
2.5 Brudd – årsaker og konsekvenser	7
2.6 Narrativ teori og sjelesorg	8
3. Mediekildene	9
3.1 Exit klosterliv	9
3.2 Frelst	10
3.3 Hvordan ble de rekruttert?	11
3.4 Hvordan var det å være tilknyttet gruppen over tid?	11
3.5 Hvorfor forlot de gruppen, og hvordan var tiden etter bruddet?	12
4. Drøfting	13
4.1 Gudsbildet – tilknytning	14
4.2 Påvirkning	15
4.3 Bruddet – årsaker og konsekvenser	16
4.4 Fortellinger	17
5. Avslutning	18
Litteratur	19

1. Innledning

1.1. Presentasjon av tema

I denne oppgaven ønsker jeg å utforske tematikk rundt folk i sekteriske grupper. Bakgrunnen er at jeg som ungdom tilbrakte en tid hos De evangeliske Mariasøstre (Mariasøstrene) i Darmstadt, Tyskland, fra september 1974 til juni 1975, etter å ha deltatt på en ungdomsleir, Jugendkonvent, sommeren 1973. Jeg arbeidet der mot kost og losji. Under dette oppholdet adopterte jeg mye av tankegodset til Mariasøstrene, (Jansson og Lemmetyinen, 1997). Jeg tok gradvis avstand fra dette; likevel ser jeg at livet mitt har vært noe preget av denne forkynnelsen. Jeg har tenkt at jeg var ukritisk og lett å lede og har skammet meg over dette. Derfor ønsker jeg å utforske denne tematikken.

1.2 Problemstilling og hensikt med arbeidet

Problemstillingen er denne:

Hva skjer ved tilknytning til og brudd med grupper med sekteriske trekk, og hvordan kan sjelesorgen møte konfidenter med slik erfaring?

Hensikten med arbeidet er å få kunnskap om disse prosessene og hvordan folk med slik erfaring kan hjelpes i sjelesorg.

Temaet er aktuelt i flere sammenhenger. Tilslutning til sekteriske, lukkede grupper kan skje i alle sammenhenger der mennesker møter religioner og ideologier.

1.3 Begreper

Jeg vil bruke begrepet «sekt» som et nøytralt begrep:

«Begrepet sekt ... brukes ... som et beskrivende og mer nøytralt forskningsbegrep i typologier over ulike former for religiøse organisasjoner. ... Sektene er ulike. Samtidig kan vi peke på visse trekk ved sektreligiøsiteten, hvorav det viktigste er den sterke gruppetilhørigheten og sosiale identiteten. Medlemmene er knyttet til en minoritet som ser det slik at akkurat de har funnet svarene på menneskers eksistensielle spørsmål, noe majoriteten ikke anerkjenner.» (Ringnes & Ulland, 2014, s. 257)

Jeg vil også bruke begrepet «sektariske trekk» (Sveinall 2000, s. 30 – 33): en religiøs minoritet; autoritær, ofte åndelig begrunnet ledelse; konformitetspress; lite rom for tvil; hemmelig lære; liten grad av transparens og negative reaksjoner mot avhoppere er noen av trekkene Sveinall nevner. Ordet «sektliknende» vil også anvendes.

Begrepet «tilknytning til» vil innbefatte både den første kontakten og tiden personen formelt eller uformelt er medlem i gruppen.

«Brudd» vil bety at et medlem forlater gruppen.

«Sjelesorg» defineres slik:

«Gi emosjonell støtte og åndelig omsorg ved å hjelpe mennesker til å få kontakt med deres indre og fellesskapets ressurser ... en hjelpetjeneste som inkluderer relasjonen mellom Gud og menneske, i tillegg til at det ellers kan handle om hele livet, menneskets faktiske livsvirkelighet» (Tjernæs, 2018, s. 49, en australsk definisjon sitert).

Jeg bruker også begrepet «påvirke». Bokmålsordboka definerer det slik: «øve innflytelse på». «Innflytelse» defineres slik i snl.no: «Innflytelse er en aktørs evne til å få en annen, eller flere andre aktører, til å tenke eller handle på en annen måte enn vedkommende ellers ville ha gjort. Det er slik sett en form for maktutøvelse.» (Berg, 2022)

1.4 Oppbygning

I kapittel 2 vil jeg redegjøre for teori. I kapittel 3 vil jeg presentere og gjøre greie for innholdet i mediekildene. Drøftingen vil gjøres i kapittel 4 før jeg oppsummerer og avslutter i kapittel 5.

2. Teori

2.1 Valg av teori

Det er flere aktuelle teorier som viser ulike aspekter ved temaene i problemstillingen.

Jeg har valgt *tilknytningsteori* for å si noe om utvikling av gudsbildet.

I spørsmålet om *påvirkning* i sektliknende grupper mener jeg en innføring i *sektkontroversen* vil være hensiktsmessig.

Når det gjelder *brudd* er det Ringnes og Ullands artikkel (Ringnes & Ulland, 2014) jeg bruker.

Når det gjelder *sjelesorg* vil jeg støtte meg på Engedals (Engedal, 2003) framstilling av aspekter ved narrativ teori.

Jeg velger disse fordi jeg mener at de gir gode innfallsvinkler til problemstillingen.

2.2 Mediekilder

Videre vil jeg bruke to mediekilder som presenteres i kapittel 3. Grunnen til at jeg anvender disse, er at de kan belyse tematikken som empiri og fra et norsk synspunkt.

2.3 Tilknytningsteori

Forskeren John Bowlby har lagt grunnlaget for det vi i dag betegner som tilknytningsteori (Halstensen, 2014, s. 114). Tilknytningsteorien har fått betydning i forklaring av forholdet mellom mennesket og Gud. Man studerer de båndene som oppstår mellom barn og foreldre i

barnets oppvekst. Disse tilknytningsmønstrene har betydning for relasjoner senere i livet, også relasjonen til Gud.

«I studier av religiøs erfaring med særlig vekt på opplevd Gudsrelasjon har man vist at den troendes relasjon til Gud fungerer som en tilknytningsrelasjon, og at tilknytningskvaliteter fra samspillet med andre bidrar til å forme og fargelegge den opplevde Gudsrelasjonen» (Mæland, 2017, s. 118, med henvisning til Broberg mfl. 2008, s. 335).

I tilknytningsteorien snakker man om indre arbeidsmodeller. Det nyfødte barnet forholder seg til en tilknytningsperson, ofte mor, som det søker trøst, beskyttelse og trygghet hos.

«Tilknytning forstås i dag som et medfødt behov som skal sikre mennesket fysisk og psykisk overlevelse. Psykisk overlevelse handler om nødvendigheten av å kunne identifisere seg selv og sin indre verden for å kunne relatere til og leve i en ytre verden» (Mæland, 2017, s. 121).

Barnet vil etter hvert gjøre seg erfaringer med tilknytningspersonen. I hvilken grad er tilknytningspersonen der når barnet trenger den? Ut fra disse erfaringene danner barnet seg indre arbeidsmodeller for sin tilknytning til denne, og som mønster for andre relasjoner i livet.

Tilknytningsteorien kan ses som et bakteppe for hvordan vårt gudsbilde utvikler seg. «For individet er Gud usynlig og relasjonen til Gud heller ikke fysisk. Samtidig vet vi at individet, selv om det ikke har nærhet til sine tilknytningspersoner, kan ha opplevd nærhet til disse på grunn av den indre arbeidsmodellen» (Mæland, 2017, s. 124). Vi kan sies å danne oss mentale representasjoner av Gud slik vi danner oss indre arbeidsmodeller av våre tilknytningspersoner. Slik skapes våre gudsbilder.

Gudsbildene er ikke statiske. Hendelser og opplevelser forandrer våre forestillinger om Gud. Gudsbildet kan både begrenses og utvides i løpet av livet. «Tilknytningsteori er en håpets teori. Utrygge mennesker som gjør nye, trygge relasjonelle erfaringer, vil bygge nye arbeidsmodeller. Denne evnen til å bygge noe nytt forblir intakt gjennom hele livet» (Halstensen, 2014, s. 125)

2.4 Sektkontroversen

Dette er betegnelsen på en faglig diskusjon om påvirkning i sekter. Her støtter jeg meg på framstillingen hos Ringnes og Ulland (Ringnes & Ulland, 2014, s. 259 – 262). Det er faglig

uenighet i følgende spørsmål: «Er det en frivillig eller påtvungen rekruttering? Skjer det en manipulering og skadelig påvirkning i sekten, og er det av den grunn behov for spesielle hjelpetiltak overfor medlemmer og avhoppere? Hvordan skal en som pårørende, lærere og helsearbeidere forholde seg til sektmedlemmer, avhoppere og sektledere?» (ibid, s. 259).

Forfatterne mener det her er snakk om to ulike menneskesyn. Noen mener at mennesket er et passivt offer og lett påvirkelig. Man blir påvirket og manipulert til å slutte seg til og å bli værende i sekten. De som mener dette, benytter gjerne begrepet «hjernevask», etter den amerikanske psykiateren Robert Jay Lifton. Han studerte amerikanske krigsfanger under Koreakrigen og satte opp 8 punkter som definerer hjernevask: Miljøkontroll, mystisk manipulasjon, renhetskrav, bekjennelseskult, hellig vitenskap, verdiladet språk, doktrinen framfor mennesket og gradering av mennesker (ibid, s. 260) og (Sveinall 2000, s. 56 – 60)

Ringnes og Ulland sier videre at hjernvaskbegrepet i den senere tid er blitt moderert.

Psykologen Stephen Hassan, tidligere medlem av Moon-bevegelsen, bruker begrepet *mind control*, som innebærer behaviour control, information control, thought control og emotional control (BITE-modellen).

Andre mener at mennesket som et autonomt individ tar en selvstendig avgjørelse om å slutte seg til en sekt og bli værende der. Ringnes og Ullands eget syn er at de «ser på mennesket som et aktivt, reflekterende og meningssøkende individ som foretar selvstendige valg i møte med sekten.» De «inntar en noe distansert holdning til teorier om hjernevask og tankekontroll». Samtidig sier de at de «også ser at mennesker kan utsettes for autoritært maktmisbruk og manipulering i sekter. De inntar en «middelposisjon». (Ringnes & Ulland, 2014, s. 262).

2.5 Brudd – årsaker og konsekvenser

Noen velger å forbli medlemmer i sekten, mens andre vil forlate etter noen tid. Også her støtter jeg meg til Ringnes og Ulland (Ringnes & Ulland, 2014) og Sveinall (Sveinall, 2000). Ifølge disse forfatterne vil det være minst tre forskjellige måter å forlate en sekt på. Det er «å forlate sekten frivillig, å bli utstøtt eller ekskludert og å veiledes ut av sjelesørger eller rådgiver» (Ringnes & Ulland 2013, s. 266).

Når man går ut på eget initiativ, er det ofte fordi man kan ha gjennomskuet at lederne ikke lever som de lærer. Man ser kanskje at gruppens lære og løfter ikke gir det de lover. Man kan være utslitt etter hardt arbeid. (Sveinall, 2000, s. 75).

Noen blir utstøtt eller utfrosset. Det kan oppleves vondt hvis man har satset mye i gruppen. Man kan ha brutt gruppens moralske regler eller ikke klart å nå målene som er satt.

Andre igjen blir «sjelesørget» ut av gruppen. Dette forutsetter at personen selv har ønsket sjelesorg.

Ringnes og Ulland tar for seg konsekvenser av brudd med sekten. Det nevnes sosial isolasjon og brudd med familie og venner. Noen sekter nekter medlemmer kontakt med avhoppere. Avhopperen mister sitt sosiale nettverk. Brudd med en sekt kan sammenliknes med en skilsmisse. Man blir plutselig stående alene og har fått livet snudd opp-ned. Da må man finne en ny identitet. Man kan også oppleve seg forlatt av Gud. Det kan føles som to brudd, med gruppen og med troen (gruppens trosvariant). Personer som blir vraket, rapporterer oftere om kriser og tap enn de som forlater frivillig.

Konsekvensene for noen kan være alvorlige, sier Ringnes og Ulland. De kan oppleve «ensomhet, depresjon, apati, manglende pågangsmot, miste selvtilliten, få identitetsproblemer, selvmordsfantasier og i verste fall begå selvmord» (Ringnes & Ulland 2014, s. 268).

På den andre siden er det noen som ikke får så store problemer, men går videre i livet: «... en mulig vei er å gå videre i livet uten å få problemer eller etablere en avhopperidentitet» (ibid). Noen kommer godt gjennom krisen og får det kanskje bedre enn før. De opplever å kunne bestemme over eget liv og ta egne valg med ny referanseramme.

2.6 Narrativ teori og sjelesorg

Leif Gunnar Engedal (Engedal, 2003) gir i sin artikkel «Mange fortellinger – et liv» en innføring i narrativ teori i sjelesorgen. Han vektlegger betydningen av fortellingen i dannelsen av vår identitet og selvforståelse: «Vår egen livshistorie og vårt selvbylde tar form som en sammenflettet vev av fortellinger om det som har vært, det som er og det som kommer.» (ibid., s. 166). Når vi forteller, fortolker vi vårt liv. Narrativ teori brukes i flere vitenskaper og

innen disse på flere nivåer. Det har å gjøre med tenkemåter kollektivt og individuelt. Engedal tar for seg livstolkning fra en historisk synsvinkel. I middelalderen tolket mennesket sitt liv i lys av «den kristne grunnfortellingen» (ibid., s. 169). Menneskene så seg selv ut fra at Gud var i sentrum og verden var ordnet. Familien og kollektivet var viktige. I opplysningstida skiftes fokuset fra Gud og troen til mennesket og fornuften. Framskritt var mulig. I vår tid, den postmoderne perioden, er samfunnet preget av «sekularisering, pluralitet, individualisme og fragmentering» (ibid., s. 170). Nå må mennesket finne sin egen vei og skape sin egen fortelling.

Fortellinger knyttes også til en bestemt familie eller slekt, noe Engedal kaller «vi-narrativer». Når det enkelte menneske forteller, er det snakk om «jeg-narrativer». Han sier at ««Jeg-narrativene» stadig kan utformes («konstrueres»), bearbeides kritisk («de-konstrueres») og omformes på nye måter («re-konstrueres») i kraft av nye erfaringer og innsikter (ibid., s. 172).

Videre sier han: «Det er slike endringer som kan finne sted i sjelesorg og psykoterapi. Når mennesker over tid går inn i og bearbeider sin egen livserfaring og selvforståelse, kan fastlagte mønstre i livsfortellingen endres i kraft av ny innsikt og nye erfaringer.» (ibid., s. 172)

Først må de fortellingene som er grunnlaget for konfidentens eksisterende selvforståelse identifiseres. Hva skjedde? Hvordan tenker jeg om dette? Hvor kommer denne tolkningen fra? osv. Så bearbeides fortellingene for å skadebegrense det destruktive og styrke det konstruktive. Her kan man danne nye fortellinger. Det gjelder å skape en ny «self-narrative» konfidenten kan leve videre med og bearbeide videre. Det blir et samarbeid mellom konfident og sjelesørger.

3. Mediekildene

Jeg vil først presentere mediekildene. Deretter vil jeg stille spørsmål jeg finner relevante for problemstillingen og svare på disse ved å sitere og referere. I drøftingskapittelet vil jeg kommentere.

3.1 Exit klosterliv

Nrk-programmet *Exit klosterliv* (nrk.no 2014) ble lagt på nrk.no 05.02.2014. Det handler om Jon Harald Gjesdal og hans kontakt med Mariasøstrene. Moderhuset er i Darmstadt i

Tyskland. Søsterskapet har avdelinger i flere land, også i Norge. Den norske avdelingen ligger på Arneberg i Innlandet.

Programleder er Henriette Louise Krogness. Grunnlaget for programmet er et talkshow om tiden hos Mariasøstrene som Gjesdal oppførte sammen med standupkomiker Runar Nilsen med manus av tekstforfatteren Stefan Brunvatne. Talkshowet har tittelen «En munk i helvete». Det er nrk-programmet jeg tar utgangspunkt i. Her får vi historien bak Gjesdals forbindelse med Mariasøstrene og hans vei ut og tilbake til et vanlig hverdagsliv. Det veksles mellom voiceover fra programleder og Gjesdals egen fortelling, med innslag av stillbilder, korte filmsnutter og klipp fra talkshowet. Med i programmet er også Are Tord Sveinall, som kommenterer Gjesdals historie. Programmet tar til sammen 29 minutter.

I dette kapittelet vil jeg omtale hovedpersonen Jon Harald Gjesdahl som JH og Mariasøstrene som MS.

3.2 Frelst

Dokumentarserien *Frelst* (vgtv, 2016) er laget av journalist Rut Helen Gjævert og medarbeidere i VGTV. Serien har 5 episoder av ulik lengde. Den handler om Rut Helen Gjævert sitt engasjement i Jesus Revolution Army. I de ulike episodene utforsker hun religiøs tro. Hun vil finne ut hva som gjorde at hun selv var blitt så radikal 12 år før. Det er Gjævert selv som er programleder. Samtidig som hun forteller sin historie, oppsøker hun mennesker som kan vise henne noe om radikal tro, - Mina, mormoner på misjonsoppdrag i England; Fahad, muslimsk ungdomsleder i Oslo og Anders, tidligere radikal troende, nå erklært ateist. I første episode, «Hemmeligheten», presenterer hun prosjektet sitt. I episode 5, «Troen», samtaler hun med sin mor og intervjuer religionspsykolog Gry Stålsett om tro. Så oppsøker hun nåværende leder i JRA, Paul Hockley, og har en samtale om de 4 første episodene.

Serien skapte debatt i avisen *Vårt Land* om ivaretagelse av unge mennesker i kristne ungdomsorganisasjoner. Gjævert fikk Petter Dass-prisen for serien i 2016 (Arntsen, 2016).

I dette kapittelet vil jeg omtale hovedpersonen Ruth Helen Gjævert som RH og Jesus Revolution Army som JRA.

3.3 Hvordan ble de rekruttert?

JH forteller at han hadde en normal oppvekst i et kristent hjem på Toten. Han ble kjent med MS i den norske avdelingen deres på Arneberg. «Altså, det var en enorm kjærlighet og omsorg som møtte meg når jeg kom i kontakt med Mariasøstrene første gang ... Jeg lot meg fascinere av det med Mariasøstrene fordi det virka så inderlig, det virka så hengivent til Gud. Jeg hadde en sånn lengsel etter å leve hundre prosent for Gud, en sånn perfektjonistisk tankegang, da. Så jeg var raskt innafør, egentlig.»

RH forteller også om en trygg oppvekst med kristne foreldre. «Men så var skolen over, og jeg var i tvil. Hvilken vei skulle jeg ta videre? Jeg hadde alltid vært trygg i troen, men plutselig kjente jeg på en tomhet jeg ikke forstod. For første gang tvilte jeg på ordentlig. Da dukka det opp en mulighet ... En ung predikant, Stephan Christiansen, var i ferd med å skape et misjonsarbeid som ville skape revolusjon i Europa ... Jeg så at dette var en sjanse til å få være med på noe stort, noe mye større enn meg selv.»

Vi ser at JH sitt første møte med MS var preget av kjærlighet og varme. RH forteller at hun står i en overgangsfase i livet. Hun vil være med å Jesus-revolusjonere Europa, en oppgave som oppleves meningsfylt.

3.4 Hvordan var det å være tilknyttet gruppen over tid?

Begges foreldre så forandring i barna sine.

JHs foreldre besøkte han på hybelen og ble bekymret.

Mor: «Da hadde han tatt vekk alt som hette både radio og bøker og alt som hadde med et normalt gutteliv å gjøre, så da var det bare Mariasøster-bøker som lå framme.» Far: «Og kassetter.» Mor: «Og kassetter. Som ble kjørt seint og tidlig». JH forteller selv om forandring i klesstil, språk og væremåte: «Jeg vart seriøs».

JH søkte om å bli munk og reiste til Darmstadt. Først var han positivt overveldet: «Det var bare noe euforisk, jeg var bare helt der oppe». Det viste seg at han måtte slutte å spille piano, selge bilen og vie seg til gårdsarbeid. Om den åndelige siden forteller han: «Vi skal be mye.

Vi skal være våken lenge om natta for å be og stå tidlig opp for å være i bønn og kamp. Vi må svinge flagget i 15 minutter hver dag: Jesus har seiret over mine synder. Han har gjort meg fri, Han har gjort meg fri, halleluja, halleluja.»

I episode 1 ser vi RH i kjellerboden. Hun blar i notatbøker fra tiden i JRA: «I begynnelsen var jeg lykkelig over å få leve og jobbe for revolusjonen, men så slo idyllen sprekker. Her er jeg helt utslitt. Det her er dype, dype, dype bønner og sukk til Gud og til meg sjøl: Hva i all verden skal jeg gjøre nå? ... Her er jeg ganske langt nede, altså.»

Hennes mor sier: «... du ble så fjern ... plutselig så var du så langt vekke, ikke bare fysisk, men du var bare langt vekke ifra meg. Du var alltid busy, du var alltid sånn ... i din verden, du var langt vekke.»

Begge forandret seg i kontakt med gruppen. Og begge opplevde at det ikke ble slik de hadde forestilt seg.

3.5 Hvorfor forlot de gruppen, og hvordan var tiden etter bruddet?

JH var på Kanaan i nesten 2 år, og RH var i JRA i nesten 4 år. Begge forlot gruppen etter en tid.

JH fikk ikke bli munk hos Mariasøstrene. Han fikk beskjed om at han ikke hadde nok kjærlighet til Jesus: «... de gav uttrykk for at jeg hadde for lite av den kjærligheten der. Så jeg følte meg aldri bra nok. Jeg følte meg mislykket ... og det var en sånn fortvilelse.» Han forteller videre: «Jeg kom hjem igjen fra Tyskland siste gangen til Toten, og jeg tenkte: Hva er vitsen med å leve videre nå? ... Det skrek jo og hylte inni meg. Jeg tenkte bare: Hva er poenget?» Han var 30 år og uten utdanning.

Senere fikk han et sterkt angstanfall med selvmordstanker. Den påbegynte utdanningen måtte avbrytes: Han la seg inn på psykiatrisk sykehus og fikk god hjelp: «Her var det noen som brydde seg om meg og ønsket at jeg skulle ha det bra. Psykisk og mentalt. Som brydde seg om den sida. Den sida følte jeg ikke var ivaretatt hos da jeg var i Mariasøstrene.» Det ble 10 år med ulik behandling for JH.

RH forteller at hun så at det var ting som ikke fungerte i måten JRA drev arbeidet sitt på. Hun gikk for å snakke med lederen: «... Svaret jeg fikk, var uventa. Ifølge Stephan hadde jeg en stor, mørk sky over hodet mitt, og kort tid etter fikk jeg beskjed om å fratse lederrollen jeg hadde. Jeg var forvirra og lei meg, men først og fremst i tvil. Var det meg det var noe galt med? ...»

Under et bønnemøte senere bestemte hun seg brått for å forlate JRA: «Jeg skjønnte ikke hvorfor vi ikke kunne snakke om det som faktisk var problemet istedenfor å ligge på kne. Og plutselig så jeg at det som foregikk, var åndelig manipulasjon med hjelp av bibelvers. Mens jeg lå der, tok jeg en beslutning: Når jeg reiser meg herfra, skal jeg stå på mine egne bein og ikke bøye meg en dag til. Jeg ante ikke hva det skulle bety, men jeg visste en ting: jeg kunne ikke være i Jesus Revolution Army lenger.»

Hun opplevde å stå på bar bakke uten utdanning, jobb eller nettverk: «Nå måtte jeg begynne på nytt, og jeg ante ikke hvor jeg skulle starte.» Og videre: «Det tok lang tid å få tro på at mine tanker og meninger betydde noe ... Det er hardt arbeid, men jeg prøver å lytte til min egen stemme og bruke min egen dømmekraft.»

Vi ser at det er ulike grunner til at JH og RH bryter med gruppen.

Begge hadde en vanskelig tid etter bruddet, og at det har tatt tid å komme tilbake til et vanlig hverdagsliv.

4. Drøfting

Problemstillingen som skal drøftes, er:

Hva skjer ved tilknytning til og brudd med grupper med sekteriske trekk, og hvordan kan sjelesorgen møte konfidenter med slik erfaring?

I drøftingen vil jeg følge strukturen i teorikapittelet. Først vil jeg ta for meg sider ved gudsbildet. Deretter vil jeg utforske mulig påvirkning. Så vil jeg ta for meg aspekter ved bruddet. Siste drøftingsavsnitt handler om fortellinger. I hvert avsnitt vil jeg si noe om sjelesorg.

4.1 Gudsbildet – tilknytning

I *Frelst*, episode 5, intervjuer Gjævert religionspsykologen Gry Stålsett om tro, lukkede religiøse grupper og terapi. Stålsett sier: «For veldig mange så øker behovet for å knuse det gudsbildet.» Hun sikter til gudsbildet man har fått som medlem i sekten.

I *Exit klosterliv* ser vi at det gudsbildet Gjesdal fikk hos Mariasøstrene, var en gud som krevde stadig bønn og kamp for å få bukt med synden, forsakelse av lystbetonte aktiviteter, en gud som slo ned på alt som kunne trekke han bort fra Jesus. Han ble avvist som munk fordi han angivelig hadde for lite kjærlighet til Jesus. Det var et strengt og krevende gudsbilde Gjesdal fikk hos Mariasøstrene.

Gjævert forteller også om en forestilling om en krevende Gud. I Jesus Revolution Army har hun lært å korsfeste sine egne tanker og meninger og underkaste dem Guds vilje. Hun skal ikke gjøre det hun selv har lyst til. Dessuten har hun en forestilling om at det er hennes ansvar å frelse verden. Hun er en soldat i en hær som kjemper en kamp for å frelse Europa. Gudsbildet Gjævert fikk i Jesus Revolution Army, var en kampgud som dømmer og straffer hvis man mislykkes og ikke arbeider hardt.

Vi ser at selvbildet henger sammen med gudsbildet. Et strengt, krevende og dømmende gudsbilde får Gjesdal og Gjævert til å føle seg verdiløse.

Både Gjesdal og Gjævert gir inntrykk av at de tror på Gud i dag. Gjesdal forklarer det med at han hadde en positiv opplevelse av det å tro fra før: «Det har noe å gjøre med at jeg før jeg gikk inn i Mariasøstrene hadde en god opplevelse med å tro på Gud, ... da hadde jeg noe å falle tilbake på». Vi kan tolke det slik at han har fått et nytt gudsbilde i prosessen etter opplevelsene hos MS. Gjævert kan heller ikke bare avskrive Gud. Hun forteller om et dypt kjærlighetsforhold til Gud i ungdommen. Etter intervjuet med Stålsett sier hun: «Nå er jeg glad. ... Jeg kommer fra et sånt lite ... sånn er gudstroen, ikke sant, den er så bestemt, den er så ... du tror på en måte, da, og du tror på en opplest og vedtatt sannhet, men ... det er så deilig å være ute av den boksen. Det er så deilig å være fri fra den lille, smale, definerte kategorien som jeg en gang måtte leve innenfor.»

Relatert til tilknytningsteorien kan vi tolke det dithen at de hadde en trygg tilknytning til Gud før tiden i MS og JRA. I gruppen ble deres gudsbilde begrenset. Det har vært utfordrende og tidkrevende å arbeide seg fram til et mer åpent, vidtfavnende gudsbilde.

«Å knuse det gudsbildet» - hvordan kan det gjøres? Det kan gjøres i sjelesorgrommet. Først må det «falske» gudsbildet fram. Så kan man sammen avdekke bildet av den Gud som er «større enn vårt hjerte og vet alt» (1.Joh.3,20) og et selvbylde uten fordømmelse.

4.2 Påvirkning

Vi har sett at både Gjesdal og Gjævert ble påvirket på ulike måter i MS og JRA. Her velger jeg å fokusere på rekrutteringen og reglene for den personlige tiden med Gud.

Ble Gjesdal og Gjævert utsatt for pågående rekruttering? Begge velger jo å slutte seg til gruppen.

Det Gjesdal opplever hos MS på Arneberg, gjør at han ønsker videre kontakt. Man kan jo spørre seg om måten de framstiller seg selv på for han, er en måte å påvirke han. Det kan virke som det Hassan kaller «love bombing», - at han får mye positiv oppmerksomhet (Löfgren, 2009, s. 73). Ut fra filmen vet vi ikke hvordan dette skjedde, men som Gjesdal selv sier: «... jeg var raskt innafor ...». Så hvordan han ble påvirket, er usikkert.

Gjævert var ved en korsvei i livet da hun bestemte seg for JRA. Når hun forteller om dette i episode 1, vises det samtidig et klipp med Stephan og Anne Christiansen mot en blå bakgrunn av ringer i vann som sprer seg, der Stephan sier: «Our vision is to see a young army of believers raised up that will Jesus-revolutionize Europe», mens Anne smiler og nikker. *Frelst* sier ikke noe om hvordan Gjævert kom i kontakt med JRA første gang. Igjen må vi spørre hvordan JRA framstilte seg selv. Etter min mening likner det nevnte innslaget om JRA en reklame med sterk appell til mottakernes følelser. Men ut fra programmet er det usikkert hvordan Gjævert ble påvirket.

Både hos MS og hos JRA var den personlige tiden med Gud viktig. Det ble lagt føringer på denne. Gjesdal forteller om en bok der han skrev ned hengivelser til Gud: «- Jeg gir meg hen til å lide ... å gjøre det jeg ikke har lyst til ...» Jeg syntes det hørtes forferdelig ut, men jeg tenkte bare: nei, men det må jo være sånn, for det sier Mor Basilea. Vi må gi oss hen til Jesus uansett hva som skjer i livet ... Jeg svelget det egentlig rått.» Kampen mot synden skulle også gjøres på en bestemt måte: «Vi skal være våken lenge om natta for å be og stå tidlig opp for å være i bønn og kamp. Vi må svinge flagget i 15 minutter hver dag: Jesus har seiret over mine synder. Han har gjort meg fri, Han har gjort meg fri, halleluja, halleluja.»

Gjævert forteller også om «regler» for den personlige tiden med Gud: Man må sitte, ikke ligge, man kan ikke bruke musikk, man må ha med seg Bibel og notatbok og finne et sted for seg selv. Medlemmene står opp hver morgen klokka 6 for å be om at Europa skal bli frelst.

Man kan spørre seg: Hva ville ha skjedd om noen hadde opponert mot disse reglene? Det at medlemmene pålegges å be på bestemte måter, synes jeg viser påvirkning i personlighetens innerste. Her kan man bruke begrepet *mind control*.

Dette temaet, den enkeltes personlige bønn, kan være et tema i sjelesorgen.

4.3 Bruddet – årsaker og konsekvenser

Både Gjesdal og Gjævert forlater gruppen. Det er ulike årsaker til dette. Gjesdal blir sendt hjem til Toten. Han opplever å ikke være «god nok». Han blir vraket og får ikke bli munk. Da opplever han at alt er meningsløst. Gjævert bestemmer selv å forlate Jesus Revolution Army. Under et bønnemøte forstår hun at hun er utsatt for åndelig manipulasjon og drar samme dag. Her ser vi to av årsakene til at folk forlater sektliknende grupper (Ringnes og Ulland 2013, s. 266). Gjesdal blir avvist, Gjævert forlater frivillig.

Begge opplever å få høre at det er dem selv det er noe galt med. Gjesdal får beskjed om at han har for lite kjærlighet til Jesus. Gjævert får beskjed om at det er en stor, mørk sky over hodet hennes og at medlemmene er for lite dedikert til arbeidet.

Begge har støttende familier som tar imot dem med åpne armer når de kommer hjem. Her skiller deres situasjon seg fra avhoppere som har hele sin familie i sekten og mister hele nettverket sitt når de forlater.

Ringnes og Ulland nevner at personer som må forlate gruppen ufrivillig, oftere rapporterer om kriser og tap enn de som går ut frivillig (Ringnes & Ulland 2014, s. 268) Dette stemmer i Gjesdals tilfelle. Han har en dramatisk fortelling om selvmordstanker og psykiatriske innleggelseser. Gjævert forteller om prøving og feiling for å lære å stole på seg selv, stå på egne bein og ta egne avgjørelser. Programmet sier ikke noe om i hvilken grad hun har hatt behov for å søke profesjonell hjelp.

Begge må ta livet tilbake på mange måter. Prosessen har vært lang. Det betyr at et sjelesorgforløp for en konfident med sekterfaring kan ta tid.

4.4 Fortellinger

I teoridelen er det kort redegjort for narrative aspekter ved sjelesorg, slik dette framstilles hos Engedal (Engedal, 2003). Jeg har stor tro på fortelling i sjelesorgen. Det er tre hovedgrunner til at jeg finner dette hensiktsmessig for disse konfidentene.

For det første er det viktig å få « snakke ut », å fortelle og reflektere sammen med sjelesørgeren. Sveinall sier i kapittelet « Noen sjelesørgeriske momenter »: « La vedkommende få fortelle sin historie. » (Sveinall 2000, s. 123). Konfidenten må oppleve å bli trodd. Vedkommende har sannsynligvis både vært utsatt for merkelige hendelser og utført merkelige handlinger. Vi må la konfidenten fortelle, og lytte varsomt.

For det andre mener jeg konfidenten på sikt trenger å ta eierskap over sin egen fortelling. Vedkommende opplever seg kanskje utsatt for påvirkning, og ser på seg selv som et offer, fratatt sin identitet. Konfidenten trenger å se på seg selv som et subjekt igjen. Vedkommende kan ha opplevd å ikke kunne ta egne avgjørelser i små eller store anliggender. Han / hun må gjenoppleve å være hovedperson i egen fortelling.

For det tredje ser jeg nødvendigheten av å skape en ny livsfortelling, en self-narrative. Man inkluderer de smertefulle hendelsene i sin livshistorie. Engedal forklarer prinsippet i dette:

« Først å identifisere og artikulere de fortellinger som faktisk bidrar til å forme min selvforståelse ... Dernest å bearbeide de ødeleggende narrative med det mål for øye å begrense den destruktive innflytelse de har på individets selvforståelse og livsopplevelse. Og til sist: å utdype og styrke de konstruktive narrative mønstrene, og lete fram nye og alternative fortellinger. På den måten kan bortgjemte ressurser aktiveres, og muligheter som ikke før var innen rekkevidde åpnes på nytt. » (Engedal, 2003, s. 177 – 178.)

Derfor mener jeg at en narrativ tilnæringsmåte vil være nyttig i sjelesorgen overfor konfidenter med sekterfaring.

Mediekildene jeg har brukt, er nettopp dette: Fortellinger. Gjesdal og Gjævert har selv valgt å fortelle. Gjesdal sier: « «Jeg kjenner jo på en sånn trang til å dele noe av det jeg har opplevd, med andre. Jeg tenker også på den smerta jeg har opplevd. Jeg har et budskap rundt dette med maktmisbruk. Og dette med å være åpen om psykiske problemer. Det er viktig at vi får et

samfunn hvor vi ikke er så redd for å si hvordan vi har det inni oss, om vi har angst og depresjoner. Det skal være lett å si det.». Gjesdahl har fortalt i flere medier. Talkshowet «En munk i helvete» er spilt flere ganger og deler av det vist på tv.

Gjævert oppgir flere grunner til at hun vil fortelle: Hun vil ta lokket av fortiden sin slik at hun ikke trenger å skamme seg, hun vil gi et bilde av livet på innsiden av en lukket gruppe, hun vil utforske fenomenet tro og hun vil forstå hva som skjedde med henne selv, «Jeg vil ut og møte mennesker som dedikerer seg til tro på forskjellige måter. Kanskje kan det hjelpe meg å huske hvem jeg var. Kanskje kan det få meg til å forstå hvordan ei vanlig jente om jeg kunne bli så radikal.»

Her snakker vi om fortellinger som er vist i det offentlige rom og er tilgjengelige for alle, ikke fortellinger fra sjelesorgrommets konfidensialitet. Like fullt er dette fortellinger som hovedpersonen har hatt behov for å formidle.

Disse fortellingene er fortalt lenge etter at hendelsene fant sted. For både Gjesdals og Gjæverts vedkommende det gått over 10 år siden bruddet. Det er interessant og oppsiktsvekkende. Det viser at det kan ta lang tid før man er klar til å fortelle. Dette er relevant for sjelesorgen. Folk kan komme til sjelesorg for å fortelle om hendelser som ligger langt tilbake i tid.

Når man gjør sin fortelling offentlig slik som her, så lar man andre også få del i den. Det gir anledning til identifikasjon og oppmuntring for folk med liknende erfaringer. Personlig synes jeg det har vært befriende å se både *Exit klosterliv* og *Frelst*.

5. Avslutning

Jeg har ved studium av litteratur og mediekilder utforsket problemstillingen

Hva skjer ved tilknytning til og brudd med grupper med sekteriske trekk, og hvordan kan sjelesorgen møte konfidenter med slik erfaring?

Gudsbildet ses i lys av tilknytningsteorien. Det kan skje at gudsbildet innsnevres i en sektsammenheng. I grupper med sekteriske trekk foregår det påvirkning i ulik grad. Folk forlater slike grupper enten frivillig eller blir avvist, med ulike konsekvenser.

Sektskader kan bearbeides i sjelesorgrommet. Her har jeg framholdt en narrativ tilnærming som hensiktsmessig for konfidenter med slik erfaring.

Litteratur

- Arntsen, Erlend Ofte (2016): «Petter Dass-prisen til VGTVs Rut Helen Gjøvert» vg.no <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/nz7xJ/petter-dass-prisen-til-vgtvs-rut-helen-gjaevert> Hentet 21.04.22
- Berg, Ole T.: innflytelse i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 22. mai 2022 fra <https://snl.no/innflytelse>
- Bibelen* Bibelselskapet 2011
- Bokmålsordboka <https://ordbokene.no/>
- Broberg, A., Mothander, P.R. & Granquist, P. (2008): *Anknytning i praktiken*. Stockholm: Natur och Kultur
- Danbolt, L., Engedal, L.G., Stifoss-Hanssen, H., Hestad, K., Lien, L. (Red) (2014): *Religionspsykologi* Oslo, Gyldendal Akademisk
- Engedal, Leif Gunnar (2003): Mange fortellinger, - et liv *Tidsskrift for Sjelesorg* nr. 3/2003, s. 165 – 180
- Halstensen, K. (2014): Når mennesket knytter bånd til Gud – tilknytningsteoriens bidrag til kunnskap om gudsrelasjonens egenart og funksjon i L. Danbolt, L. G. Engedal, H. Stifoss-Hanssen, K. Hestad, L. Lien (Red) (2014): *Religionspsykologi* Oslo, Gyldendal Akademisk
- Jansson, M. og Lemmetyinen, R. (1997): *Oppbrudd. To tidligere Mariasøstre fant friheten i evangeliet*. Lunde forlag
- Järvå, H. (red) (2009): *Sektsjuka. Bakgrund – uppbygg – behandling* Studentlitteratur AB, Lund
- Löfgren, H. (2009): Definition av problemet, symtom och diagnos i H. Järvå (2009): *Sektsjuka Bakgrund – uppbygg – behandling* Studentlitteratur AB, Lund
- Mæland, E (2017): Tilknytning og bønn. Sammenhenger mellom tilknytningserfaring og opplevd relasjon til Gud i bønn. *Tidsskrift for sjelesorg* 2/2017, s. 116 – 132
- Nrk.no (2014): Exit klosterliv *Underveis* https://www.nrk.no/video/underveis-exit-klosterliv_305425 Hentet 14.10.21
- Ringnes, H. K. og Ulland, D: Individet i religiøse sekter: faglige synspunkter på rekruttering, medlemskap og brudd (2014) i L. Danbolt, L. G. Engedal, H. Stifoss-Hanssen, K. Hestad, L. Lien (Red) (2014): *Religionspsykologi* Oslo, Gyldendal Akademisk
- Sveinall, A.T. (2000): *Troende til litt av hvert. Om religiøs sekterisme og sjelesorg*. Verbum forlag.
- Tjernæs, R.S. (2018): Affektens plass i sjelesorg *Tidsskrift for praktisk teologi* 35/1, s. 47 - 56
- Vgtv.no: *Frelst* <https://www.vgtv.no/video/124860/frelst> Hentet 14.10.21

